

THƯ VIỆN SỐ TRONG KỈ NGUYÊN THÔNG TIN

ĐỂ ĐƯỢC COI LÀ THƯ VIỆN SỐ THÌ VIỆC SUU TẬP THÔNG TIN TRỰC TUYẾN PHẢI ĐƯỢC QUẢN LÝ VÀ TẠO KHẢ NĂNG TRUY CẬP CHO CỘNG ĐỒNG NGƯỜI SỬ DỤNG. VÌ VẬY, THEO MỘT NGHĨA NÀO ĐÓ, CÓ THỂ HIỂU WEBSITE CŨNG LÀ MỘT THƯ VIỆN SỐ. CÓ RẤT NHIỀU THƯ VIỆN SỐ NỔI TIẾNG LÂU ĐỜI HƠN CẢ NHỮNG TRANG WEB NHƯ PROJECT PERSEUS, PROJECT GUTENBERG VÀ IBIBLIO. MỘT SỐ THƯ VIỆN VỪA CÓ CHỨC NĂNG THU THẬP VÀ LƯU TRỮ NHỮNG BÀI BÁO, SÁCH VỪA CÓ CHỨC NĂNG CỦA MỘT THƯ VIỆN SỐ VÀ ĐƯỢC GỌI VÀ “THƯ VIỆN LAI”.

TIỆN ÍCH KHÔNG THỂ PHỦ NHẬN

Những thư viện truyền thống bị giới hạn bởi không gian lưu trữ. Nhưng thư viện số có khả năng lưu trữ nhiều thông tin hơn. Mặt khác, chi phí để duy trì một thư viện số thấp hơn nhiều so với thư viện truyền thống. Một thư viện truyền thống phải chi tiêu một khoản tiền lớn để trả lương cho nhân viên, bảo quản sách, mua sách mới. Thư viện số có thể áp dụng trực tiếp những phát minh công nghệ cung cấp cho người sử dụng những khả năng tiếp cận mới trong công nghệ sách điện tử và sách tiếng, cũng như những khả năng hiển thị thông tin mới như wiki, blog.

Chúng ta có thể nhận thấy nhiều tiện ích mà thư viện số có thể mang lại. Những người sử dụng thư viện số ở khắp thế

giới có thể truy cập cùng một thông tin thông qua mạng internet mà không cần phải đến thư viện; Mọi người có thể truy cập thông tin ở bất cứ thời điểm nào bất kể ban đêm hay ngày; Người sử dụng có thể truy xuất tài liệu cần tìm nhanh chóng thông qua cấu trúc và giao diện thiết kế của thư viện số; Một thư viện số có thể cung cấp đường dẫn tới bất cứ một nguồn tài liệu, thông tin nào của một thư viện số khác. Trong tương lai thư viện số sẽ trở thành công cụ hữu hiệu đưa loài người đến tiến bộ.

BẢN QUYỀN TRONG KỈ NGUYÊN SỐ

Khái niệm về đối tượng tài liệu rất mơ hồ. Đối với thư viện truyền thống, đối tượng đó có thể là những cuốn sách, tạp chí, băng video, những cái mà chúng ta có thể cầm nắm và trao đổi. Sự xuất hiện

“tài liệu số” đã làm nổ tung quan niệm cũ. Thư viện số liên quan đến những đối tượng tài liệu mà ta không thể “sờ” thấy.

Những bản sao số dễ dàng được tạo ra, sửa đổi và phát tán rộng rãi trong hệ thống mạng máy tính. Từ đó, những người nắm giữ bản quyền sẽ gặp khó khăn trong việc quản lý và làm chủ những bản sao số đó. Thậm chí, những bản sao số này cũng có thể được tạo ra một cách tình cờ khi một cá nhân truy cập vào những website, “những bản sao tình cờ” tự động được tạo ra ở bộ nhớ truy cập ngẫu nhiên RAM trong máy tính của họ. Hơn nữa, những bản sao số có tính chất nhất thời. Không giống như một cuốn sách bạn có thể mua và sở hữu. Đối với những tài liệu của thư viện số, ngày hôm nay bạn có thể truy cập

nhưng ngày mai có thể không. Do vậy, thư viện số gặp vấn đề về bản quyền. Trong những năm gần đây, cuộc chiến pháp lý về bản quyền giữa một bên là người nắm giữ bản quyền (nhà xuất bản, công ty giải trí, công nghiệp kinh doanh phần mềm) và bên kia những người sử dụng. Thư viện số là người trung gian điều hòa sự cân bằng giữa hai bên. Một số thư viện số như Project Gutenberg cung cấp nguồn tài liệu miễn phí cho cộng đồng.

THÔNG TIN LÀ MỘT HÀNG HÓA?

Chúng ta có phải trả tiền khi khai thác tài liệu trong một thư viện số? Liệu quan niệm thông tin là một hàng hóa có phù hợp với kinh nghiệm của chúng ta trong thế giới online? Thành công nổi bật của WWW lại dựa trên một quan điểm hoàn toàn khác biệt: truy cập thông tin mở. Trên trang web, những người xây dựng web “xuất” thông tin. Họ đầu tư thời gian và sức lực để tạo ra những “vật liệu” có sẵn và hy vọng rằng, mọi người có thể đọc chúng. Trong xã hội của chúng ta, thông tin quá tải là một vấn đề chung. Những người xây dựng và cung cấp thông tin phải cạnh tranh để giành được sự quan tâm của độc giả, vì thế những thông tin miễn phí được khuyến

khích có sẵn cho mọi người. Nhưng trong thế giới sách, chúng ta phải trả tiền để có được thông tin. Liệu chúng ta có nên dừng việc tìm kiếm những mô hình thư viện số mà độc giả phải trả phí, và tập trung vào mô hình mà ở đó nhà xuất bản hay nhà cung cấp thông tin phải chi trả?

NGƯỜI THỬ THỬ

Sự xuất hiện của thư viện số làm cho chúng ta có suy nghĩ rằng, nhiều thứ thư sẽ bị mất việc. Trên thực tế thì không hoàn toàn như vậy. Một thư viện số hiệu quả sẽ phải cần nhiều nhân lực hơn. Nhưng những người thử thư này sẽ phải có được những kỹ năng chuyên môn sâu hơn và rộng hơn về công nghệ. Một thư viện số thực sự phải có một hệ thống nhân lực có thể ra quyết định, phân loại nội dung đối tượng tài liệu, thiết kế và điều chỉnh cơ cấu tổ chức, cung cấp dịch vụ và cải tiến công nghệ. Kể cả thư viện truyền thống và thư viện số đều phải cần 5 yếu tố: nội dung, tổ chức, dịch vụ, công nghệ và con người. Không có hội đủ những yếu tố này thì một thư viện số không phải là một thư viện.

MINH PHƯƠNG

